

ПОДАТКОВІ, КРЕДИТНІ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ВАЖЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІВЕКТОРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ: ДОСВІД ЕКОНОМІЧНО РОЗВИНУТИХ КРАЇН

Дідик А.М., к.е.н.

Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація. У статті із використанням методів порівняльного аналізу, систематизації, узагальнення та експертних оцінок проаналізовано й узагальнено успішний досвід економічно розвинутих країн у сфері формування і використання податкових, кредитних та інтелектуальних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Обґрунтовано доцільність розгляду цієї проблеми з огляду на динамічність бізнес-середовища в Україні та світі.

Наголошено на тому, що в економічно розвинутих країнах реалізовано чимало успішних проектів у сфері формування і використання податкових, кредитних та інтелектуальних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

Розглянуто досвід економічно розвинутих країн світу у сфері уникнення подвійного оподаткування в умовах інтеграційних процесів. Серед інших ініціатив, що сприяють розвитку податкових важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств виокремлено й охарактеризовано такі, як: проведення громадських обговорень, оптимізування оподаткування, надання рекомендацій для координування спільної економічної політики, обмін між країнами успішними рішеннями в податковій сфері тощо.

З-поміж успішних кредитних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств в економічно розвинутих країнах світу виокремлено й охарактеризовано такі, як: забезпеченість стабільності фінансових ринків і прогнозованість поведінки їхніх учасників, впровадження механізмів підвищення довіри бізнесу до кредитних інструментів, надання гарантій кредиторам та позичальникам, розвиток практики мікрокредитування підприємств, підвищення рівня обізнаності суб'єктів підприємницької діяльності про шляхи кредитування їхнього бізнесу тощо.

Серед інтелектуальних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств в економічно розвинутих країнах світу виокремлено й охарактеризовано такі, як: впровадження механізмів юридичної захищеності патентів, товарних знаків, авторських прав, промислових зразків та інших об'єктів інтелектуальної власності, формування спільної політики захисту прав інтелектуальної власності тощо.

Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати у детальному розгляді умов та можливостей використання вищезазначених податкових, кредитних та інтелектуальних важелів в умовах економіки України.

Ключові слова: інтелектуальний важіль, кредитний важіль, підприємство, податковий важіль, полівекторний розвиток, розвиток.

TAX, CREDIT AND INTELLECTUAL TOOLS OF PROVIDING ENTERPRISES MULTI-VECTOR DEVELOPMENT: THE EXPERIENCE OF ECONOMICALLY DEVELOPED COUNTRIES

Andrii Didyk, PhD in Economics

Lviv Polytechnic National University

Summary. Using the method of comparative analysis, systematization, summarizing and expert assessment the article analyzes and summarizes successful experience of economically developed countries in the field of formation and use of tax, credit and intellectual tools of providing enterprises multi-vector development; determines the expediency of examining this issue considering the dynamic business environment in Ukraine and the world.

It emphasizes the fact that the developed countries implemented a range of successful projects in the field formation and use of tax, credit and intellectual tools of providing enterprises multi-vector development.

The article considers the experience of economically developed countries in the area of avoiding double taxation in terms of the integration process. Among other initiatives, contributing to the development of tax tools providing multi-vector enterprise development the article singles out and characterizes the following factors: public debates, optimization of taxation and making recommendations for joint coordination of economic policy, the exchange between countries in regards of successful solutions in the tax area etc.

Among the successful credit instruments providing multi-vector development of enterprises in economically developed countries the article singles out and characterizes the following: security stability of financial markets and predictable behavior of their members, the introduction of mechanisms to increase business confidence to credit instruments, providing guarantees to lenders and borrowers, developing the practice of enterprise microcredit, raising awareness of entrepreneurs about the ways of lending their business, etc.

Among the intellectual instruments providing multi-vector development of enterprises in economically developed countries the article singles out and characterizes the following: introduction of legal mechanisms protecting

patents, trademarks, copyrights, industrial designs and other intellectual property, creating common policy of protecting intellectual property rights and so on.

Prospects for further research on the problem should address detailed examination of conditions and possibilities of applying the aforementioned tax, credit and intellectual tools considering the state of economy of Ukraine.

Keywords: *intellectual lever, credit lever, enterprise, tax lever, multi-vector development, development.*

Постановка проблеми. Динамічність бізнес-середовища функціонування підприємств є однією із визначальних причин необхідності та доцільності постійного удосконалення соціально-економічних важелів забезпечення їхнього полівекторного розвитку, насамперед, податкових, кредитних та інтелектуальних. Ці заходи необхідні ще й для того, щоб суб'єкти підприємницької діяльності дієво реагували на нові ринкові виклики, а також покращували конкурентні позиції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

В аналізованій сфері цікавим і таким, що потребує вивчення, є досвід економічно розвинутих країн. Як свідчить вивчення теорії і практики, у таких країнах для підприємств створені сприятливі можливості для формування і використання різних податкових, кредитних та інтелектуальних соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку. Цей досвід багато в чому може бути корисним і для вітчизняної економіки. Завдяки таким важелям суб'єкти підприємницької діяльності мають змогу не тільки досягати поставлених перед собою стратегічних та тактичних цілей, а й максимально можливо задовольняти потреби споживачів з урахуванням їхніх економічних інтересів, смаків та очікувань, а також встановлених вимог до якості та безпечності продукції (товарів, робіт і послуг). Слід зауважити, що податкові, кредитні та інтелектуальні соціально-економічні важелі забезпечення полівекторного розвитку в економічно розвинутих країнах підприємствами постійно актуалізуються під впливом економічних, технічних, політичних, соціальних та суспільних змін. Окрім того, враховуються і сучасні наукові здобутки, які також певним чином впливають на зміст та особливості застосування таких важелів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування і використання різних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств розглядають у своїх працях чимало вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких варто виокремити праці А. Асаула, І. Бланка, Ю. Бріггема, Ю. Вебера, А. Воронкової, В. Геєця, В. Герасимчука, П. Друкера, Т. Загорної, Р. Каплана, М. Кизима, О. Кузьміна, Л. Мейсела, О. Мельник, Т. Момота, А. Поддєрьогіна, Р. Таффлера, О. Терещенка та багатьох інших. Теоретиками і практиками в аналізованій сфері розвинуто понятійно-категоріальний апарат, запропоновано сучасні методи та інструменти, виявлено перспективні напрямки удосконалення відповідних механізмів тощо.

Невирішені складові загальної проблеми. Разом з тим, проблема полягає в тому, що наукові розробки, представлені у працях вищезазначених авторів, лише фрагментарно враховують досвід економічно розвинутих країн у сфері формування і використання податкових, кредитних та інтелектуальних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Окрім того, у науковій літературі має місце також проблема низького рівня комплексності висвітлення іноземного досвіду у цій сфері (у наукових працях здебільшого висвітлюються окремі боки аналізованої проблематики). Усе це зумовило вибір тематики дослідження, а також його мети.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення та узагальнення успішного досвіду економічно розвинутих країн у сфері формування і використання податкових, кредитних та інтелектуальних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення теорії і практики дає змогу зробити висновок, що в економічно розвинутих країнах реалізовано чимало успішних проектів у сфері формування і використання податкових, кредитних та інтелектуальних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Зокрема, податкові важелі у цих країнах активно розглядаються як один із різновидів соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку бізнесу. Як, зокрема, визначено у матеріалах [1, с. 7], у цій сфері з боку держави акцент зроблений на «більш справедливе, результативніше та прозоріше оподаткування, що сприятиме економічному зростанню». Проблема особливо актуалізується в умовах інтеграційних процесів, коли підприємства доволі часто діють на ринках багатьох країн, відтак, «потрапляючи» під дію різних податкових систем. Тим самим виникає ризик виникнення подвійного оподаткування. У ЄС, до прикладу, ця проблема вирішується шляхом тісної співпраці урядів різних країн. Завдяки цьому певним чином узгоджується бюджетна політика, фіскальні аспекти, формується ефективна фінансова система, проводяться дієві податкові реформи тощо, що у підсумку позитивно впливає не тільки на рівень економічного розвитку окремих держав, а й кожного окремого суб'єкта підприємницької діяльності. Шляхом проведення громадських обговорень пі-

дприємці в економічно розвинутих країнах світу залучені до формування податкового інструментарію. Окрім того, завдяки таким заходам створюються можливості для виявлення реальних проблем бізнесу у сфері оподаткування.

Проблема оптимізування оподаткування є також однією з пріоритетних для японської економіки. Так, постійний перегляд податкових ставок, а також передача інструментів оподаткування від центральних органів влади до місцевих громад є важливими елементами схваленої на загальнодержавному рівні т. зв. трьохвекторної податкової реформи [2, с. 71].

Доцільно відзначити ще одну із ініціатив, що реалізується в ЄС, і спрямована на створення умов використання підприємцями податкових важелів не як перешкоди для бізнесу, а як реальних соціально-економічних механізмів забезпечення полівекторного розвитку. Така ініціатива – т. зв. «європейський семестр», тобто щорічно визначений період, в межах якого Європейська Комісія надає рекомендації окремим країнам для координування спільної економічної політики. У сфері оподаткування такі рекомендації спрямовані на формування більш ефективніших локальних податкових систем, які сприятимуть економічному зростанню [3, с. 6].

Варто звернути увагу і на те, що підприємства в межах ЄС для забезпечення свого полівекторного розвитку мають змогу також використовувати переваги схваленої програми «Fiscalis 2020» [3, с. 11], що у т.ч. акцентує увагу на важливості обміну між країнами успішними рішеннями в податковій сфері (податки з доходів фізичних осіб, ПДВ, акцизний збір, фінансові доходи і витрати тощо). Загалом, у ЄС акцентується увага на тому, що ефективна податкова політика дає змогу підприємствам для забезпечення свого полівекторного розвитку оптимізувати податкові платежі, диверсифікувати джерела фінансування, а також підвищити рівень конкурентоспроможності як свій, так і національної економіки загалом [4, с. 9].

Не менш важливе значення для підприємств економічно розвинутих країн світу мають і кредитні важелі забезпечення полівекторного розвитку. Загалом слід зауважити, що у цих країнах фінансові-кредитні установи та фінансові ринки максимально стимулювально впливають на розвиток бізнесу, пропонуючи підприємцям різних розмірів та форм підприємництва конкурентно привабливі кредитні пропозиції. Уряди економічно розвинутих країн докладають значних зусиль для того, щоб забезпечити стабільність фінансових ринків і прогнозованість поведінки їхніх учасників, що, безумовно, позитивно впливає на довіру суб'єктів підприємницької діяльності до кредитних інструментів забезпечення їхнього полівекторного розвитку. Зокрема, в ЄС суб'єктам підприємницької діяльності як споживачам кредитних ресурсів гарантовані такі основні права, як [5, с. 7-8]: отримання повної, зрозумілої та представленої у стандартизованій формі інформації щодо усіх основних умов майбутньої кредитної угоди; можливість дострокової сплати кредиту та відсотків за нього; право припинити дію кредитної угоди протягом 14 днів від дати її укладення без пояснення причин таких дій; отримання до моменту укладення кредитної угоди інформації щодо реальної річної відсоткової ставки та інших необхідних виплатах кредитору.

У США підприємці для розвитку свого бізнесу можуть скористатися кредитним інструментом «bridge loan», що передбачає можливість отримання т. зв. швидкої позики в банківській установі під чітко визначений незначний відсоток [6].

Цікавим є також досвід ЄС щодо мікрокредитування суб'єктів підприємницької діяльності. Так, стимулювальним кредитним важелем забезпечення полівекторного розвитку бізнесу можна назвати європейський інструмент мікрокредитування «Прогрес», завдяки якому малі підприємства, а також особи, що хочуть заснувати свій власний бізнес, у доволі простий спосіб мають змогу залучити мікрокредити у розмірі до 25 тис. євро. Така ініціатива є особливо корисною для суб'єктів, яким складно на загальних засадах залучити потрібне фінансування для започаткування чи розвитку свого бізнесу (жінки, молодь, неповносправні особи тощо) [7, с. 8].

Вивчення теорії і практики кредитування підприємств в економічно розвинутих країнах світу дає змогу зробити висновок про те, що попри різні формально обов'язкові процедури (забезпеченість кредиту, детальне вивчення кредитної історії позичальника тощо) суб'єкти підприємницької діяльності доволі ґрунтовно обізнані про визначальні можливості залучення кредитних ресурсів для розвитку свого бізнесу. Окрім того, на думку провідних світових експертів ринок кредитування у цих країнах і надалі розвиватиметься в сприятливому руслі, тим самим створюючи важливі передумови для забезпечення полівекторного розвитку підприємств із використанням кредитних важелів. Вже зараз фінансово-кредитні установи економічно розвинутих країн світу мають чималий асортимент кредитних пропозицій для різних підприємств, у т.ч. для одноосібних, для малих та сере-

днів, для тих, що тільки розпочинають свою діяльність, чи тих, які прогнозують реалізувати венчурний проект з високим рівнем комерційного ризику.

Інтелектуальні важелі є також важливою складовою забезпечення полівекторного розвитку підприємств в економічно розвинутих країнах світу. Наприклад, суб'єкти господарської діяльності в ЄС є достатньо інформованими не тільки щодо особливостей захисту прав своєї інтелектуальної власності в межах ЄС, а й в інших неєвропейських країнах (США, Канада, Китай тощо) [8, с. 6]. Завдяки виваженій та обґрунтованій державній політиці у цих країнах підприємцям створені максимально сприятливі умови для юридичної захищеності патентів, товарних знаків, авторських прав, промислових зразків та інших об'єктів інтелектуальної власності. Значна увага в ЄС приділяється також проблемам захисту споживачів (у т.ч. і їхніх прав інтелектуальної власності) шляхом купівлі-продажу товарів через мережу Internet. Кроки у цьому напрямку дають змогу підприємствам розвивати цей вид торгівлі та завдяки ньому також розвиватись. У цьому контексті голова Єврокомісії Ж.-К. Юнкер зазначив, що ЄС повинен «значно краще використовувати величезні можливості, які створюють цифрові технології, що розвиваються транснаціонально. Щоб цього досягти, слід вжити заходів для реорганізації негнучких регіональних структур у сферах регулювання телекомунікаційного ринку, приписів, які регламентують авторські права та захист персональних даних, управління радіочастотами та застосування конкурентного права» [4, с. 7].

Проблема ефективного використання підприємствами в економічно розвинутих країнах світу інтелектуальних важелів забезпечення полівекторного розвитку актуалізується за умови інноваційного розвитку бізнесу та необхідності впровадження інновацій у різні сфери діяльності організацій. Комерціалізація знань та інноваційні перетворення, з одного боку, є передумовою розвитку підприємств, а з іншого – вимагають формування і вдосконалення дієвих механізмів правового захисту результатів інноваційної діяльності на кожному етапі інноваційного процесу.

Цікавим є також досвід ЄС у сфері формування спільної політики захисту прав інтелектуальної власності. Уже зараз підприємці ЄС можуть подати заявку на отримання відповідних захисних документів і вони матимуть юридичну силу у всіх країнах ЄС [9, с. 11]. Таким чином, немає необхідності подавати відповідні заявки у кожену країну-члена ЄС. Тим самим, досягається економія коштів, а також суттєво зменшуються бюрократичні процедури, що особливо відчутно малим та середнім підприємствам.

Вивчення теорії і практики дає змогу зробити висновок, що в економічно розвинутих країнах світу підприємства для забезпечення свого полікритеріального розвитку нерідко поєднують у кластери чи інші подібні структури з метою більш ефективного здійснення виробничо-технологічних перетворень. Також у цих країнах ведеться активна робота на різних рівнях управління у напрямку навчання підприємництва. Наприклад, у ЄС у такому аспекті організовується щороку Європейський тиждень малих і середніх підприємств, у межах якого в країнах ЄС реалізуються різні заходи задля популяризації підприємництва та інформування підприємств про можливі форми різнобічної допомоги. Окрім того, набув доволі високого рівня популярності в ЄС також проект «Erasmus для молодих підприємців», що передбачає реалізацію низки програм обміну, завдяки яким молоді підприємці мають нагоду детально знайомитись з досвідом ведення підприємницької діяльності підприємств з інших країн ЄС [8, с. 9].

Слід зауважити, що загалом в економічно розвинутих країнах світу кредитні, податкові та інтелектуальні соціально-економічні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств формуються багато в чому під впливом споживачів. Наприклад, у ЄС суб'єкти підприємницької діяльності під час формування і удосконалення таких важелів зобов'язані враховувати чотири основні цілі політики споживачів, а саме [5, с. 3; 10]:

- захист споживачів від ризиків та загроз, які не можна нівелювати індивідуально;
- надання споживачам можливості вибору на основі чіткої, прозорої та послідовної інформації;
- охорона прав споживачів, а також забезпечення їм доступу до швидких та ефективних методів вирішення конфліктів з підприємцями;
- турбота про те, щоб права споживачів актуалізувались у зв'язку із економічними та суспільними змінами.

Висновки. Таким чином, економічно розвинуті країни світу мають чималий досвід у сфері формування і використання податкових, кредитних та інтелектуальних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. У цій сфері реалізовано чимало ефективних проектів, що, зокрема, передбачають уникнення подвійного оподаткування, проведення громадських обговорень новацій, оптимізування податкових платежів, формування більш ефективніших локальних податкових систем, обмін між країнами успішними

рішеннями в податковій сфері, гарантування прав кредиторів і позичальників, можливість отримання швидкої позики, юридичну захищеність об'єктів інтелектуальної власності, більш ефективне використання інтелектуального капіталу тощо.

Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати у детальному розгляді умов та можливостей використання вищезазначених податкових, кредитних та інтелектуальних важелів в умовах економіки України.

Перелік посилань.

1. *The EU explained: ten priorities for Europe.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. – 16 pp.
2. Атанов Н.И. Стратегические подходы Японии и Республики Корея к развитию регионов: уроки, полезные для России / Н.И. Атанов, А.Б. Мункодугарова, Ф.В. Семенов // Вестник Бурятского государственного университета. – 2014. – №2. – С. 70-76.
3. *The EU explained: taxation.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. – 12 pp.
4. *The EU in 2015.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. – 20 pp.
5. *The EU explained: consumers.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 12 pp.
6. Konkel M. *Obudz się z amerykańskiego snu: [Електронний ресурс]* / M. Konkel, M. Ludwinski. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://coaching.focus.pl/zycie/obudz-sie-z-amerykanskiego-snu-224>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 11.12.2015 р.
7. *The EU explained: budget.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 16 pp.
8. *The EU explained: enterprise.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 16 pp.
9. *The EU explained: internal market.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 12 pp.
10. Mierzejewska B. *Czego możemy nauczyć się od Japończyków? [Електронний ресурс]* / B. Mierzejewska // E-mentor. – 2008. – №1 (23). – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/23/id/516>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 10.09.2015 р.

Стаття надійшла: 10.05.2016 р.

Рецензент: д.с.н., доц. Горовий Д.А.

УДК: 656.2.07: 005.6

JEL Classification: M21:31

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ КОМПЛЕКСУ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Гришко О.А, аспірант

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Анотація. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади оцінки ефективності системи управління якістю продукції промислового підприємства залізничного транспорту. Метою дослідження є обґрунтування концептуального підходу до формування цілей і комплексу показників оцінювання ефективності системи управління якістю продукції промислового підприємства залізничного транспорту. Методологічною основою дослідження є положення та висновки з проблем функціонування та оцінювання систем менеджменту якості, викладені у працях вітчизняних та зарубіжних учених і фахівців-практиків з досліджуваної проблеми. У процесі дослідження використано такі методи: порівняння, аналізу та синтезу – при вивченні думок учених стосовно оцінки ефективності системи управління якістю (СУЯ); групування - для визначення показників, які необхідні для оцінки ефективності СУЯ; структурний і системний – для розробки основних напрямів формування комплексу показників для оцінки СУЯ. В статті проаналізовано існуючі підходи щодо оцінки ефективності системи управління якістю продукції, запропоновано перелік показників, що характеризують ефективність функціонування системи управління якістю продукції промислового підприємства залізничного транспорту, який в аналітичних цілях структуровано і розділено на основні групи. Використання запропонованої системи показників дає можливість різнобічно і комплексно оцінити реальну ситуацію щодо функціонування СУЯ і завдяки цьому ефективно нею управляти, спрямовуючи ресурси в русло розвитку, економії, підвищення доходності. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо оцінки та вдосконалення систем управління якістю на промислових підприємствах залізничного транспорту.

Ключові слова: зацікавлені сторони, задоволення зацікавлених сторін, ефективність, міжнародні стандарти, показники якості, промислові підприємства залізничного транспорту, результативність, система управління якістю